

Nasilje internetom

Ivičić, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:450287>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Magdalena Ivičić

NASILJE INTERNETOM

ZAVRŠNI RAD

Slavonski Brod, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sveučilišni preddiplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

NASILJE INTERNETOM

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Razvojna psihologija
Mentor: izv.prof.dr.sc. Slavka Galić
Student: Magdalena Ivičić
Matični broj: 514

Slavonski Brod
Rujan, 2019.

Zahvale:

Zahvaljujem mentorici na strpljenju i trudu te na kvalitetnom vodstvu tijekom izrade završnog rada.

Zahvaljujem se svim profesorima i asistentima sa Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Slavonskom Brodu na suradnji i stečenim znanjima.

Na kraju se zahvaljujem obitelji koja mi je tokom cijelog školovanja bila najveća podrška, te na povjerenju koje su mi ukazali.

SAŽETAK

Danas djeca i mladi sve ranije počinju koristiti internet i društvene mreže. Nažalost, većina roditelja i djece nisu svjesna opasnosti koja djeci mogu prijetiti prilikom korištenja interneta. Nasilje putem interneta je sve veći problem u svijetu i postaje sve rašireniji. Djeca na društvenim mrežama objavljuju svoje privatne informacije što zlostavljačima omogućuje da dođu do njih. Zlostavljanje putem interneta može biti emocionalno i seksualno od strane vršnjaka ili nepoznate starije osobe (pedofila) koji vrebaju na djecu putem interneta. U radu su opisane posljedice zlostavljanja u djece koja su žrtve te način kako prepoznati da je dijete doživjelo neki oblik nasilja putem interneta. Zlostavljanje putem interneta može doprinijeti razvoju depresije kod djeteta. Suicidalne misli, sklonost štetnim tvarima poput alkohola i droge, nedostatak samopouzdanja, rizik za razvoj poremećaja ličnosti te druge psihičke posljedice nasilja internetom detaljno su obrađeni u radu. U radu se govori i o tome kako prevenirati ove teškoće i kako pomoći djetetu ukoliko nakon svih zaštita dođe do zlostavljanja. Roditelji i djeca moraju znati da su roditelji dužni kontrolirati svoje dijete što radi na internetu i s kime se dopisuje. Roditelji se moraju upoznati s programima za zaštitu djece na internetu. Ako, unatoč ovim mjerama, dijete doživi neki oblik nasilja bitno je da odrasle osobe ne krive dijete, nego da mu tada budu najveća potpora u rješavanju problema. Roditelji i stručnjaci koji su uključeni u rad s djecom dužni su obavijestiti sve nadležne službe koje se bave zlostavljanjem djece putem interneta kako bi se zlostavljanje zaustavilo i kako niti jedno drugo dijete ne bi bilo još jedna žrtva.

Ključne riječi: zlostavljanje putem interneta, emocionalno zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, vršnjačko nasilje, prevencija

SUMMARY

Today children in early age are starting to use Internet and social networks. Unfortunately, most of the children and parents are not aware of dangers which threatens them when using Internet. Cyberbullying is growing problem in the world. Children on social networks are publishing their personal information and it makes easier for abuser to approach them. Cyberbullying can be emotional or sexual, done by peers or unknown adults, (pedophiles) who find their victims on internet. In this thesis are described consequences of cyberbullying and how to recognize that child have experienced some form of cyberbullying. Depression, suicidal thoughts, tendency to use alcohol and drugs, lack of self – confidence, development of personality disorder and many other mental consequences of cyberbullying are elaborated in details in this thesis. In this thesis, we also describe how to prevent consequences of cyberbullying and how to help a victim of cyberbullying. Children and parents have to be aware that parents have to control activities of their child on internet. Parents have to be informed about programs for the protection of children on the internet. If a child, after all prevention, still experience cyberbullying, it is important for parents not to blame a child, but to be the biggest support for them. Parents and experts for children are in charge to inform all responsible persons and institutions with the problem of cyberbullying with the goal to stop and prevent cyberbullying in the future.

Keywords: cyberbullying, sexual abuse, emotional abuse, peer violence, prevention

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ELEKTRONIČKO NASILJE.....	2
2.1. Zakonske odrednice elektroničkog nasilja	2
2.2. Učestalost elektroničkog nasilja.....	4
3. OPASNA MJESTA INTERNETA.....	6
3.1. Chat - room.....	6
3.2. Facebook	6
3.3. Instagram.....	6
3.4. Ostala opasna mjesta interneta	7
4. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE PUTEM INTERNETA	8
4.1. Posljedice seksualnog zlostavljanja	8
4.2. Tko su zlostavljači?.....	10
5. EMOCIONALNO ZLOSTAVLJANJE PUTEM INTERNETA	11
5.1. Oblici emocionalnog zlostavljanja.....	11
5.1.1. Odbacivanje	11
5.1.2. Govorenje prostoti i psovki.....	12
5.1.3. Ismijavanje, sramoćenje i ruganje.....	12
5.1.4. Zadirkivanje	12
5.1.5. Iskorištavanje i manipuliranje.....	13
5.2. Posljedice emocionalnog zlostavljanja.....	13
6. NASILJE MEĐU VRŠNJACIMA	14
6.1. Tko su žrtve i kako ih prepoznati?	15
6.2. Posljedice nasilja među vršnjacima.....	16
7. PREVENCIJA ZLOSTAVLJANJAPUTEM INTERNETA.....	17
8. KAKO POMOĆI NAKON ŠTO SE NASILJE PUTEM INTERNETA DOGODILO?..	20

9. ZAKLJUČAK.....	22
10. LITERATURA:.....	23

1. UVOD

Danas sve više djece i adolescenata ima pristup internetu, a nisu ni svjesna opasnosti koje sadrži internet. Djeca i adolescenti smatraju da je internet mjesto zabave, učenja, druženje s prijateljima i slično. Internet često i je mjesto zabave i druženja, ali ne uvijek. Pozitivne strane interneta su dostupnost i brzina dolaska do informacija, učenje, dostupnost dokumenata, e-knjiga, istraživanja, te razmjena iskustava, pitanja i informacija. Uz pozitivne strane interneta postoje i one negativne (Aftab, 2003). Jedna od negativnih strana o kojoj će biti riječi u ovom radu je nasilje putem interneta. Nasilje je svaki oblik namjernog povrjeđivanja djeteta ili adolescenta, te nanošenje štete djetetu ili adolescentu. Nasilje putem interneta može biti i manipuliranje i iskorištavanje djece i adolescenata za vlastite potrebe. Nasilje putem interneta može biti vršnjačko koje traje i u školi i kada je dijete ili adolescent na nekom drugom mjestu. Isto tako, nasilje putem interneta može biti i od nepoznate odrasle osobe ili djetetu poznate osobe koja od njega putem interneta očekuje neprimjereno ponašanje i od djeteta ili adolescenta želi izvući neku korist. O ovoj vrsti zlostavljanja razmjerno se malo vodi računa. Odrasle osobe bi trebale znati naučiti djecu i adolescente koje su sve opasnosti interneta poput emocionalnog i seksualnog zlostavljanja. Mnoga djeca i adolescenti, nažalost, dožive neugodna i bolna iskustva zlostavljanja putem interneta o kojima često šute. Vrlo je bitno da odrasle osobe koje su u kontaktu s djetetom ili adolescentom po njegovom ponašanju primijete znakove koji pokazuju da dijete ili adolescent doživljava teško iskustvo. No, mnogo je važnije preventivno djelovanje usmjereno na zaštitu djeteta ili adolescenta kako bi ga zaštitili od nasilja putem interneta. Kada se elektroničko nasilje već dogodi onda je vrlo važno prepoznati ga i zaustaviti.

2. ELEKTRONIČKO NASILJE

Elektroničko nasilje je sve razvijeniji oblik nasilja u svijetu kojemu se pridaje vrlo malo pažnje. „Elektroničko nasilje naziva se još i virtualno zlostavljanje, nasilje preko interneta/mobitela, elektroničko nasilje, elektronski bullying ili cyberbullying, a odnosi se na bilo kakav oblik višestruko poslanih poruka internetom ili mobitelom čiji je cilj povrijediti, uznemiriti ili na bilo koji drugi način oštetiti dijete, mlade ili odrasle osobe koji se ne mogu zaštititi od takvih postupaka.“¹. Elektroničko nasilje nad djecom i adolescentima može biti emocionalno i seksualno. Oblici emocionalnog nasilja nad djecom i adolescentima putem interneta su uznemiravanje, uhođenje, prijetnje, vrijeđanje, govor mržnje, tračanje, isključivanje, objavljivanja lažnih izjava i podataka o djetetu ili adolescentu, manipulacije i još mnogi drugi oblici emocionalnog nasilja koji su kasnije u tekstu detaljno obrađeni. Nasilje putem interneta je prisutno dvadeset i četiri sata dnevno, sedam dana u tjednu. Nasilje putem interneta je prisutno gdje god se dijete ili adolescent nalazilo. Kod elektroničkog nasilja nema vidljivih dokaza na tijelu pa je važno da žrtva ne obriše poruke jer one mogu biti dokaz nasilja putem interneta².

2.1. Zakonske odrednice elektroničkog nasilja

Elektroničko nasilje je svako namjerno nanošenje štete djetetu ili adolescentu putem mobitela ili drugih elektroničkih uređaja. Razlika između klasičnog i elektroničkog nasilja je u tome što zlostavljač kod elektroničkog nasilja može ostati anonimn, tj. to je zlostavljanje pod maskom. Također, elektroničko zlostavljanje može trajati dok god žrtva koristi elektroničke uređaje i gdje god se zlostavljač i žrtva nalazili. Za svaku se vrstu nasilja pa tako i za elektroničko nasilje, odgovara po kaznenom zakonu, tj. vodi se kazneni postupak.

¹ *Elektroničko nasilje*. Pribavljeno 2.7.2019., sa [http://www.zjz-zadar.hr/hr/zdrav-zivot/djeca-mladi/437-ch-0?&l over=1](http://www.zjz-zadar.hr/hr/zdrav-zivot/djeca-mladi/437-ch-0?&l%20over=1)

²Što je to elektroničko nasilje odnosno CYBERBULLYING. Pribavljeno 2.7.2019., sa <https://www.poliklinika-djeca.hr/za-djecu-i-mlade/nasilje/sto-je-to-elektronicko-nasilje-odnosno-cyberbullying/>

Prema Kaznenom zakonu (KZ) Republike Hrvatske, kaznena djela su:

- Prisila, KZ, članak 138.: Tko drugoga prisiljava da učini nešto što ne želi, kaznit će se zatvorom do tri godine.
- Prijetnje, KZ, članak 139.: Ako punoljetna osoba prijeti drugoj osobi (maloljetnoj ili punoljetnoj), kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine. Tko drugoj osobi prijeti da će njemu ili njegovima bližnjima naštetiti smrću, podmetanjem požara, eksplozijom i sl., kaznit će se zatvorom do tri godine.
- Uvrede, KZ, članak 147.: Tko uvrijedi neku drugu osobu, kaznit će se zakonom od devedeset dnevnih iznosa (dnevni iznos se računa tako da se uzme u obzir počiniteljeva imovina i prihodi i ne može biti manji od dvadeset kuna, niti veći od sto tisuća kuna). Ako putem računalnog sustava ili mreže uvrijedi drugu osobu, pri čemu je uvreda pristupačna većem broju osoba, počinitelj će se kazniti novčanom kaznom do sto osamdeset dnevnih iznosa. Ako žrtva uzvratu uvredu, sud može oba počinitelja osloboditi kazne.
- Sramoćenje, KZ, članak 148.: Tko osramoti neku osobu, da pri tome narušava njegovu čast ili ugled, kaznit će se kaznom do sto osamdeset dnevnih iznosa. Ako počinitelj putem računalnog sustava ili mreže osramoti drugu osobu, pri čemu je sramoćenju prisutan veći broj ljudi, kaznit će se kaznom do tristo šezdeset dnevnih iznosa.
- Kleveta, KZ, članak 149.: Javna kleveta putem računalnog sustava ili mreže, koja je vidljiva većem broju ljudi, kažnjava se kaznom do petsto dnevnih iznosa.
- Spolna zlorporaba djeteta mlađega od petnaest godina, KZ, članak 159.: Tko dijete mlađe od petnaest godina navodi na izvršavanje bludne radnje, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina, KZ, članak 160.: Ako se pred djetetom koje je mlađe od petnaest godina izvršava spolni čin ili bilo koje druge seksualne radnje, počinitelja će se kazniti zatvorom do jedne godine.
- Upoznavanje djece s pornografijom, KZ, članak 165.: Tko djetetu mlađem od petnaest godina, putem računalnog sustava ili mreže, prikaže spise pornografskog sadržaja, bit će kažnjen zatvorom do tri godine³.

³Kazneni zakon. Pribavljeno 31.8.2019., sa <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kazneni%20zakon-neslužbeni%20pročišćeni%20tekst.pdf>

Ako su djeca počinitelji kaznenog dijela ne može se voditi kazneni postupak. Djeci koja su počinila neki prekršaj, može se izreći mjera obiteljsko-pravne zaštite. Kada policija utvrdi da je dijete napravilo prekršaj, mora obavijestiti nadležni Centar za socijalnu skrb. Mlađim maloljetnicima u dobi od četrnaest do šesnaest godina mogu se izreći odgojne mjere kao što je sudski ukor, posebne obveze, upućivanje u centar za odgoj, pojačana briga i nadzor ili boravak u odgojnoj ustanovi, ali se ne može izreći kazna. Starijim maloljetnicima u dobi od šesnaest do osamnaest godina uz odgojne mjere može se izreći kazna maloljetničkog zatvora.

2.2. Učestalost elektroničkog nasilja

Stručnjaci iz Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, proveli su istraživanje među djecom i adolescentima na temu koliko često koriste internet, te koliko su često djeca i adolescenti izložena seksualnim sadržajima na internetu. U istraživanju je sudjelovalo četiri tisuće djece (od četvrtog do osmog razreda iz devetnaest različitih osnovnih škola, te dvije srednje škole iz kojih su sudjelovali prvi i drugi razredi). Istraživanje je pokazalo da 73% djece i adolescenata ima iskustvo u korištenju interneta dok 47% djece nema računalo kod kuće, ali se koriste internetom. Također, istraživanje je pokazalo da 58% djece koristi internet svakodnevno, 26% djece koristi internet jednom tjedno, a samo 17% djece koristi internet mjesečno ili rjeđe. Podatci su pokazali da je 27% djece u Hrvatskoj bilo izloženo seksualnom sadržaju prilikom uporabe računala, mobitela i/ili interneta. Ovi su podatci naveli stručnjake Poliklinike na preporuku da je najbolje računalo držati u prostoriji gdje i roditelji provode vrijeme, kako bi vidjeli što njihova djeca rade. Računalo ne bi trebalo biti u djetetovoj sobi jer roditelji nemaju nadzor nad sadržajima kojima dijete pristupa na internetu (Buljan – Flander, 2007).

Stručnjaci UNICEF-a su također proveli istraživanje 2010. godine na temu elektroničkog nasilja nad djecom. Sudjelovalo je više od 8000 djece i roditelja. Istraživanje je pokazalo da 96% djece i adolescenata u Hrvatskoj, koji su sudjelovali u istraživanju ima mobitel i računalo, a 85% djece i adolescenata koji su sudjelovali u istraživanju ima pristup internetu kod kuće. Više od polovice ispitanih djece i adolescenata koristi internet svaki dan. Istraživanje je pokazalo da 66% djece u dobi od deset do petnaest godina nije nikada bilo izloženo elektroničkom nasilju, a čak 5% djece susrelo se s nekim oblikom nasilja putem interneta koje se događa dva do tri puta tjedno. Sporadično iskustvo nasilja je doživjelo 29% djece i adolescenata. Rezultati su pokazali da se nasilje najčešće događa na Facebooku i drugim društvenim mrežama. U ovom istraživanju su ispitivani i stavovi roditelja i njihova uključenost u dječje korištenje interneta. Istraživanje je pokazalo da roditelji često

komuniciraju s djetetom o opasnostima interneta, ali se rijetko koriste programima za zaštitu (Pregrad i sur., 2015).

3. OPASNA MJESTA INTERNETA

3.1. Chat - room

Najopasnije mjesto na internetu je *chat – roomsoba*, „brbljaonica“, ili „soba za razgovor“. Pedofili se mogu uključivati u te sobe kako bi promatrali što djeca pišu, bez uključivanja u razgovor. Tako saznaju što koje dijete voli, što ga zanima te sve privatne informacije o djetetu. Pedofili sada sve više koriste internet jer mogu anonimno pisati, da nitko o njima ne sazna privatne informacije, a ako dođe do opasnosti oni samo nestanu. Nakon određenog vremena, kada upoznaju dijete ili adolescenta i kada se sprijatelje s njim, mogu koristiti privatni chat kako bi komunicirali s djetetom ili adolescentom.

3.2. Facebook

Putem Facebooka moguće je pratiti čime se određena osoba bavi, gdje se nalazi, mogu joj se slati poruke, objavljivati fotografije i glazba, mogu se igrati igre s prijateljima i nepoznatim korisnicima. Moguće je i komentiranje tuđih objava što je vidljivo svim korisnicima Facebooka. Facebook ima svojih prednosti kao što su komunikacija s prijateljima, dijeljenje informacija o školi s kolegama i slično, ali isto tako ima i puno mana i opasnosti. Na Facebooku se događaju mnoga vršnjačka nasilja, a pedofilima omogućava da lakše dođu do djece i adolescenata. Facebook ima mogućnost izrade profila pod lažnim imenima i s lažnim podacima kako bi se teže došlo do zlostavljača. Djeca i adolescenti često nisu svjesna opasnosti te javno izlažu svoj profil i svoje podatke svima, prijateljima i onima koji im nisu prijatelji na ovoj društvenoj mreži. Facebook je uveo pravilo da korisnici koji nekoj osobi nisu prijatelj mogu poslati poruku, ali i da ta osoba može odbiti poruke i ne odgovoriti. Prilikom takvih poruka jasno stoji upozorenje da se tu nalaze poruke od osoba koje možda i ne poznaju. Na odraslima je zadatak da dijete nauče da takvim korisnicima interneta nikada ne odgovaraju.

3.3. Instagram

Instagram ima mogućnost dijeljenja fotografija i video snimki, te slanje poruka. Mnoge osobe ne shvaćaju opasnosti ove društvene mreže i stavljaju svoje profile na „javno“, te označavaju lokaciju gdje se trenutno nalaze. Zlostavljači imaju mogućnost vidjeti gdje se korisnici trenutno nalaze, ako su označili lokaciju te imaju mogućnost zlouporabe njihovih fotografija, mogućnost vrijeđanja, slanja poruka, komentiranja fotografija i videa. Prilikom stavljanja profila na „privatno“ njihove fotografije, videa i lokaciju mogu vidjeti samo osobe koje ih prate kao prijatelja na društvenoj mreži. Mnoga djeca prihvaćaju i osobe koje ne

poznaju kako bi imali što više „sviđanja“ na svojim fotografijama, a tako se među njihovim pratiteljima na Instagramu mogu naći pedofili i opasne osobe koje od njih žele neku korist, odnosno, koje ih žele zloupotrijebiti.

3.4. Ostala opasna mjesta interneta

Ostala opasna mjesta interneta, na kojima se također može dogoditi nasilje, a djeca i adolescenti ih često posjećuju i koriste su Forum, Blog, pa čak i elektronska pošta. Forum (stranica za diskusiju) je internet stranica na kojoj se iznosi svoje mišljenje o nekoj temi ili traži savjet od drugih korisnika. Na internet stranici Forum, sadržaj ostaje trajno. Moguće je komentiranje i čitanje sadržaja koji su napisani prije nekoliko mjeseci, pa čak i godina. Blog ili „internetski dnevnik“ je internetska stranica na kojoj neka osoba može iznositi svoje stavove i razmišljanja. Putem Bloga svaki korisnik može autoru pisati kolumnu. Blog omogućuje izravnu komunikaciju autora i čitatelja (Buljan – Flander, 2007).

Elektronička pošta korisnicima omogućuje slanje i primanje tekstualnih poruka kojima se može dodati prilog (fotografija, video zapis i sl.). Broj korisnika e-pošte se neprestano povećava. Putem elektroničke pošte se, također, mogu slati neprimjereni sadržaji primateljima.

4. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE PUTEM INTERNETA

Seksualno zlostavljanje putem interneta odnosi se na uključivanje djeteta u seksualnu aktivnost na koje ono ne može dati zreli pristanak. Zlostavljač putem interneta prisiljava dijete na gledanje seksualnog sadržaja ili navodi dijete na seksualni čin bez kontakta putem interneta radi svoga osobnog zadovoljstva ili ekonomskog interesa. Seksualno zlostavljanje putem interneta se odnosi na izlaganje djeteta pornografskim materijalima kao što su filmovi, časopisi i slike, te samozadovoljavanje pred djetetom. Uključuje i pokazivanje genitalija djetetu, koje može biti popraćeno i masturbiranjem, te navođenje djeteta da golo pozira pred kamerom ili pošalje slike na kojima je golo. Seksualne aktivnosti nad djetetom putem interneta mogu biti i davanje seksualnih komentara djetetovom tijelu. Zlostavljač nagovara dijete da pokaže svoje intimne dijelove tijela ili da masturbira. Mnogi seksualni zlostavljači izrabljuju djecu kako bi profitirali. U dječju pornografiju spadaju sva vizualna pokazivanja djeteta u nekom seksualnom ponašanju i slike maloljetnih osoba kako sudjeluju u seksualnom odnosu. Danas ima preko sto tisuća internet stranica na kojima je dostupna dječja pornografija. Na svijetu se svako peto dijete susretne s prijedlogom da pošalje svoje neprimjerene fotografije.

Pedofil prilikom obmanjivanja žrtve putem interneta najprije upoznaje žrtvu i saznaje što žrtvu zanima, čime se bavi, ima li nekih problema ili ne, prikuplja informacije o žrtvi putem društvenih mreža. Nakon toga pridobiva povjerenje od žrtve i uspostavlja prijateljski odnos. Nakon što su žrtva i pedofil uspostavili dobar odnos, pedofil pokušava doći do broja mobitela žrtve, a ako mu to ne uspije, kreće s prijetnjama i emocionalnim ucjenama. Ako pedofil ipak uspije dobiti povjerenje žrtve i doći do broja mobitela, pedofil kreće dalje i može tražiti adresu stanovanja žrtve. Nakon što dobije adresu stanovanja žrtve, neko vrijeme će pratiti dijete gdje se kreće. Nakon što ustanovi kretanje djeteta, spreman je na otmicu. Pedofil otima dijete radi osobnog interesa. Interes pedofila može biti usmjeren na zadovoljavanje svojih seksualnih potreba s djetetom i/ili na profit.

4.1. Posljedice seksualnog zlostavljanja

Seksualno zlostavljanje putem interneta, jednako kao i druge vrste zlostavljanja, kod neke djece i nekih adolescenata ostavlja dugoročne posljedice. Posljedice seksualnog zlostavljanja putem interneta mogu se očitovati kroz posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), različite emocionalne reakcije, posljedice na planu seksualnosti, posljedice u interpersonalnom i socijalnom funkcioniranju, sklonost alkoholu i drogi, nepovjerenje i nedostatak samopouzdanja. Djeca i adolescenti koji su doživjeli seksualno zlostavljanje putem interneta

možu se i samoozljeđivati, ne jesti ili previše jesti. Moguće je i da seksualno zlostavljanje putem interneta često proživljavaju kroz noćne more, čak i kada odrastu i postanu zreli. Moguće je i da dijete ili adolescent koji su seksualno zlostavljani putem interneta pokazuju strah ili teškoće u prihvaćanju fizičkog kontakta, imaju nagle promjene ponašanja, probleme spavanja i/ili hranjenja, manje se brinu o svome izgledu, zastrašeni su i plačljivi, agresivni, imaju teškoće u učenju i koncentraciji. Dijete koje je doživjelo seksualno zlostavljanje putem interneta može govoriti o seksualnom odnosu prije svojih vršnjaka, može imati prenaplašenu seksualnost za njegovu dob, ponaša se prema mlađima ili svojim vršnjacima isto kao što su se prema njemu ponašali zlostavljači, nagovara drugo dijete na seksualno ponašanje i može dirati drugu djecu po intimnim dijelovima. Može pokazivati tajanstvenost prema drugim ljudima, odbija se presvlačiti u školi pred drugima, pokazuje strah od nekih mjesta i pokušava izbjegavati učitelje, vršnjake ili roditelje (Sanderson, 2005).

Čak 48% djece koja su doživjela seksualno zlostavljanje putem interneta dobije dijagnozu PTSP-a, dok 80% seksualno zlostavljane djece putem interneta ima elemente PTSP-a (Sanderson, 2005). Jedan od simptoma PTSP-a jest osjećaj osobe da joj se trenutno događa ono što joj se dogodilo u prošlosti. Događaje proživljava kroz noćne more i prisilne misli. Izbjegava podražaje koji ju podsjećaju na ono što joj se dogodilo u prošlosti, ima probleme sa spavanjem, te se trza na svaki šum. Najčešće emocionalne reakcije koje se događaju kod seksualno zlostavljane osobe su anksioznost, depresija i ljutnja, ali se mogu pojaviti i strah, sram, osjećaj krivnje, poniženja, tuga i žaljenje. Dijete koja je bilo žrtva seksualnog zlostavljanja putem interneta može patiti i od anksioznosti i imati česte napade panike i fobije. Mnoga djeca koja su seksualno zlostavljana putem interneta mogu doživjeti i depresiju. Depresija se javlja četiri puta više kod zlostavljane djece nego kod osoba koje nisu bile zlostavljane. Mnoge žrtve seksualnog zlostavljanja putem interneta se upuste i u konzumiranje droge i alkohola. Droga i alkohol im omogućuju da se psihološki odvoje od okoline i da zaborave u tim trenucima na seksualno zlostavljanje koje im se dogodilo. Postoje velike individualne razlike u reakciji na seksualno zlostavljanje putem interneta i jasno je da neće svako zlostavljano dijete ili adolescent doživjeti sve ove posljedice. Upravo te velike individualne razlike ponekad otežavaju prepoznavanje od strane okoline da je dijete bilo seksualno zlostavljano (Sanderson, 2005).

4.2. Tko su zlostavljači?

Većina seksualnih zlostavljača putem interneta su muškarci, iako su ponekad i žene počinitelji ove vrste nasilja. Zlostavljači putem interneta su osobe koje mogu biti pod maskom, ali i ne moraju. Seksualni zlostavljači putem interneta žele namjerno povrijediti dijete ili adolescenta u nekom seksualnom obliku. Danas je pedofilima lako doći do djece i adolescenata putem interneta budući da se sve više djece služi internetom. Teško je shvatiti što ih navodi na zlostavljanje djece i adolescenata. Neki istraživači tvrde da pedofili pate od mentalnog poremećaja, ali su istraživanja pokazala da samo 10% njih pati od mentalnog poremećaja, a da su ostali „zdravog razuma“ (Sanderson, 2005).

Zlostavljači putem interneta često komuniciraju pod maskom što im omogućuje da ostanu anonimni, a u slučaju otkrivanja samo nestanu. Postoje zlostavljači koji komuniciraju s drugim zlostavljačima, a postoje i oni koji obmanjuju djecu i adolescente putem interneta sami. Zlostavljači koji putem interneta obmanjuju djecu i adolescente sami znaju sve metode kako doći do djece i adolescenata, kako ih pridobiti i kako s njima treba komunicirati putem interneta. Ima zlostavljača putem interneta koji samo komuniciraju s drugim zlostavljačima, oni nisu u zlostavljačkom krugu, a ima i onih zlostavljača koji su u zlostavljačkom krugu gdje razmjenjuju djecu i adolescente, fotografije i dječju pornografiju. Ponekad i neki roditelji budu u takvom krugu i razmjenjuju vlastitu djecu. Zlostavljači često fotografiraju i snimaju djecu i adolescente, zatim s tim materijalima trguju u dječjoj pornografiji. Oni u svom krugu razmjenjuju i informacije o pronalaženju djece, kako izbjeći da ih netko razotkrije, gdje se može kupiti pribor za seksualno zlostavljanje djeteta, te kako pronaći ili kupiti dijete putem interneta. Uz sve to oni i razmjenjuju informacije kako manipulirati djetetom i/ili adolescentom, te kako zvesti dijete ili adolescenta putem interneta. Pedofili uspostavljaju prijateljski odnos s djetetom ili adolescentom nakon što saznaju njegovu dob, spol i izgled, te utvrde odgovara li žrtva njihovim kriterijima. Putem interneta se djetetu ili adolescentu predstavljaju kao dobri i ljubazni, da imaju dobre namjere i da mu samo žele pomoći. Pedofili tvrde djeci da su suosjećajni, puni razumijevanja, velikodušni s novcem i darovima, pažljivi, emocionalni i osjećajni. Oni rijetko primjenjuju silu, više se služe nagovaranjem, manipuliranjem, potkupljivanjem i prijateljskim stavom.

5. EMOCIONALNO ZLOSTAVLJANJE PUTEM INTERNETA

Emocionalno zlostavljanje putem interneta obuhvaća destruktivno ponašanje prema djetetu. Obuhvaća neprijateljsko ponašanje i odsutnost pozitivnih pristupa. „Emocionalno zlostavljanje je kontinuirano neprijateljsko i/ili indiferentno ponašanje roditelja i drugih koji nastupaju s pozicije moći, na temelju kojega dijete može zaključiti da je bezvrijedno, nevoljeno, neadekvatno, što oštećuje njegovu emocionalnu stabilnost i psihološki kapacitet, te kratkoročno i/ili dugoročno negativno utječe na njegov razvoj i dobrobit“ (Bilić i sur., 2012, 118). Emocionalno zlostavljanje putem interneta je namjerno nanošenje štete djetetu ili adolescentu na emocionalnom planu. Za emocionalno zlostavljanje ponekad se koriste i neki drugi termini kao što su psihološko maltretiranje, mentalna okrutnost, psihološko udaranje i slično. Emocionalno zlostavljanje putem interneta se razlikuje od drugih tipova zlostavljanja po sljedećim obilježjima (Bilić i sur., 2012):

- više je usmjereno na odnose, a manje na događaje
- nije homogen entitet
- ne zahtijeva izravan kontakt
- posljedice nisu vidljive, ali njihov utjecaj može biti štetniji i dugotrajniji
- teže se prepoznaje što onemogućuje i pružanje adekvatne pomoći

Oblici emocionalnog zlostavljanja putem interneta su: odbacivanje djetetovih potreba, teroriziranje, ignoriranje i degradiranje, manipulacija djetetom ili adolescentom radi zadovoljavanja svojih potreba, ponižavanje i/ili konstantni sarkazam na djetetov račun.

5.1. Oblici emocionalnog zlostavljanja

5.1.1. Odbacivanje

Jedan od oblika emocionalnog zlostavljanja putem interneta je odbacivanje djeteta. Ovaj oblik zlostavljanja predstavlja neprihvatanje djeteta onakvog kakvo ono stvarno jest, nepoštovanje djeteta. Odbacivanjem zlostavljači pokazuju neprihvatanje djetetovih osjećaja, osobnosti, potreba i vrijednosti. Takvim ponašanjem dijete stječe utisak da je nevažno, da ne vrijedi ništa drugima i da je bolje da ga ni nema. Dijete i samo sebe negativno procjenjuje. Odbacivanje može ostaviti velike posljedice na dijete koje ga mogu pratiti i kada odraste ako se na vrijeme ne reagira. Odbacivanje putem interneta obuhvaća i omalovažavanje i podsmjehivanje, kritiziranje i povrjeđivanje, neprihvatanje djetetovih ideja i mišljenja,

odbacivanje, uz naglasak da je nezrelo, od strane vršnjaka ili neke druge osobe, te odbacivanje njegovih prava i potreba putem interneta, na primjer da bude prihvaćeno kao prijatelj ili u različite grupe vršnjaka.

5.1.2. Govorenje prostoti i psovki

Osobe koje govore prostote i psovke iskazuju svoja emocionalna stanja (bijes, gnjev, mržnju), te izražavaju uvrede i prijetnje. Osnovni cilj zlostavljača je povrijediti, poniziti i/ili osramotiti žrtvu putem interneta. Zlostavljač neke psovke koristi iz mržnje kako bi drugoj osobi pokazali da im nije draga i da ne vrijedi ništa. Zlostavljač putem interneta može napisati psovke i prostote koje će biti vidljive samo žrtvi, ali zlostavljač može napisati i tako da to vide i ostali korisnici internet stranice. Na primjer, kada vršnjaci raspravljaju o nekom predmetu u zajedničkoj grupi putem Facebooka, zlostavljaču se ne sviđa kako žrtva razmišlja. Kako bi zlostavljač sabotirao žrtvu služi se govorenjem prostoti i psovki koje mogu vidjeti svi članovi grupe a često i svi ostali korisnici interneta.

5.1.3. Ismijavanje, sramoćenje i ruganje

Na internetu se djeca sve češće susreću s ismijavanjem, ruganjem i sramoćenjem od strane odrasle osobe ili od strane svojih vršnjaka. U ovu kategoriju uključeno je ismijavanje djetetovih govornih mana, socijalnog ili nacionalnog statusa djeteta, komentiranje djetetovih tjelesnih nedostataka i slično. Na primjer, dijete koje je žrtva ismijavanja, sramoćenja i ruganja može imati govornu manu. Zlostavljač se putem interneta javno ruga žrtvi da ne zna pričati, kako je bolje da šuti u školi, da je nesposobna, glupa i slično.

5.1.4. Zadirkivanje

Mladi ljudi često jedni druge zadirkuju, ali dok jedni to ne shvaćaju ozbiljno, druge to povrjeđuje. Zadirkivanje se može javiti zbog niza različitih razloga: socijalnog stanja, tjelesnih i govornih mana, nekih osobina, akademskog statusa i slično. Na primjer, ako netko ima veliki madež na licu s kojim se rodio, a vršnjaci ga zbog toga zadirkuju i govore pogrdne riječi, osoba koja je žrtva može imati emocionalne reakcije, manjak samopouzdanja i zbog toga može kriviti sebe. Isto tako mladi ljudi mogu zadirkivati svojega vršnjaka zbog boje kože, kose i slično. Stariji, ponajprije roditelji i učitelji, trebali bi naučiti djecu da nismo svi isti, da svi imamo i svojih vrlina i mana, te da treba poštovati pravo drugoga na različitost jednako kao što očekujemo da drugi poštuju naše pravo da budemo drugačiji.

5.1.5. Iskorištavanje i manipuliranje

Zlostavljači putem interneta djecu iskorištavaju za vlastite potrebe i interese, a pritom zanemaruju djetetove potrebe. Podrazumijeva se poticanje djeteta na nelagodne i štetne situacije za njega. Manipuliranjem koriste različite strategije kako bi lakše kontrolirali i upravljali djetetom. Zlostavljači tako žele ostvariti postizanje nekih svojih ciljeva koji su njima bitni, ne vodeći računa o djetetovim potrebama, osjećajima i interesima. Iskorištavanje i manipuliranje djecom koriste i mladi i stariji radi svojih potreba. Manipulacijom se na silu želi dobiti željeni rezultat od žrtve.

5.2. Posljedice emocionalnog zlostavljanja

Emocionalno zlostavljanje djeteta putem interneta, može kao i druge vrste zlostavljanja, ostaviti kratkoročne i dugoročne posljedice. Prema Bilić i sur. (2012), kratkoročne posljedice emocionalnog zlostavljanja su ljutnja, agresivnost, nisko samopoštovanje, poremećaji privrženosti, socijalno povlačenje, internalizirani problemi, anhedonija, niža kompetentnost. Isto tako, zlostavljanje može ostaviti i dugoročne posljedice. Dugoročne posljedice emocionalnog zlostavljanja su depresivnost, suicidalnost, ovisnost i niže samopoštovanje. Depresivna djeca često osjećaju da su bezvrijedna, bespomoćna i beznadna, a često imaju nedovršenu zadaću, kasne na nastavu ili izostaju s nje. Depresija također može dovesti do razmišljanja o suicidu. Emocionalno zlostavljanje putem interneta može privući dijete korištenju sredstva ovisnosti kao što su alkohol, droge i druga štetna sredstva. Neki od emocionalnih pokazatelja da je dijete ili adolescent doživjelo nasilje putem interneta su emocionalna nestabilnost, tuga, strah, anksioznost i depresivno ponašanje. Žrtva emocionalnog zlostavljanja putem interneta može imati probleme s ishranom i sa snom. Drugi pokazatelji koji upućuju na to da je dijete doživjelo emocionalno zlostavljanje putem interneta jesu usamljenost, povučenost, te ponašanje neprimjereno dobi djeteta (Bilić i sur., 2012).

6. NASILJE MEĐU VRŠNJACIMA

Oduvijek su se tijekom odrastanja djeca susretala s vršnjačkim nasiljem. Nekad se vjerovalo da djeci to pomaže kako bi ojačala, ali se danas zna da svako nasilje šteti djetetovom psihičkom i fizičkom razvoju. „Međuvršnjačko nasilje definira se kao izloženost namjerno negativnom, ponavljanom djelovanju od strane jednog ili više učenika, nerazmjerne stvarne ili percipirane snage, zbog kojeg dijete trpi tjelesnu i/ili emocionalnu štetu, a nemoguće je da se odupre“ (Bilić i sur., 2012, 266). Nasilje putem interneta, za razliku od klasičnog vršnjačkog nasilja, nema vidljive tragove na tijelu. Vršnjačko nasilje putem interneta se događa putem društvenih mreža na kojima se vršnjaci služe verbalnim sredstvima da bi počinili nasilje. Djeca putem interneta namjerno negativnim i ponavljajućim ponašanjem štete svojem vršnjaku s namjerom da ga povrijede iz ljubomore ili zabave. Djeca koriste društvene mreže kako bi naštetila nekome, omalovažavala ili isključivala iz društva, ogovarala i manipulirala. Nasilje vršnjaka prema vršnjaku putem interneta može biti ponižavanje, posramljivanje, etiketiranje, vrijeđanje, prijetnje i ignoriranje. Djeca mogu verbalno zlostavljati svoje vršnjake, nazivajući ih pogrđnim imenima i zadirkujući ih zbog različitih razloga.

Djeca mogu zadirkovati i posramljivati drugo dijete radi:

- ekonomskog stanja
- vjere i/ili rasne i nacionalne osnove
- ekonomske nestabilnosti roditelja (ne voze skupi automobil, dijete nema najskuplji mobitel ili nemaju uređenu kuću)
- hendikepa koji dijete ima
- rastave roditelja (Bilić i sur., 2012).

Na mnogu djecu to loše utječe, ali ima i djece koju ovo ismijavanje od vršnjaka potiče na dodatni trud i zalaganje koje ih vodi nekom postignuću. Neki dosta uspješni ljudi, su kao djeca bili žrtve nasilja od strane vršnjaka. Na žalost, mnogo je one manje otporne djece koja, zbog zlostavljanja od strane vršnjaka, trpe teške posljedice. Kao što neke potakne da budu uspješni, neke, na žalost, može dovesti i do samoubojstva. Česte su situacije u kojima je vršnjačko nasilje putem interneta praćeno i drugim oblicima nasilja, na primjer, u kontaktu s vršnjacima u školi. Dok je putem interneta samo verbalno nasilje, u školi može biti i tjelesno zlostavljanje od strane vršnjaka. Nasilnici žrtvama mogu prijetiti putem interneta da će u školi dobiti batina pa žrtva može odbijati da ide u školu.

Vršnjak koji pokreće nasilje ima glavnu ulogu u izvršavanju nasilja putem interneta. Uz nasilnika stoje još i sljedbenici ili pomoćnici koji isto tako imaju aktivnu ulogu, ali ne započinju zlostavljanje. Sljedbenici ili pomoćnici stoje uz nasilnika, a ako im nasilnik kaže da sudjeluju u zlostavljanju, poslušat će ga. Uz nasilnika često su u krug nasilja uključeni i pasivni nasilnici koji podržavaju nasilje, ali nemaju aktivnu ulogu. Oni stoje sa strane i podupiru nasilje čitajući komentare na internetu te stavljajući opciju „sviđa mi se“ naružne komentare o žrtvi. Uz njih postoje još i promatrači koji sve gledaju, ali ne reagiraju ni na što. Oni samo čitaju komentare upućene žrtvi i misle da se njih to ne tiče. Postoje i mogući branitelji koji misle da bi trebali pomoći, ali ne pomažu, te osobe koje brane žrtvu i staju na njihovu stranu, ali u nekim slučajevima to je uspješno, a u drugima nije.

6.1. Tko su žrtve i kako ih prepoznati?

Djeca žrtve su uglavnom slabija od zlostavljača, ne mogu se obraniti sama, a često su to djeca koja imaju malo prijatelja i na njihovu stranu nema tko stati. Djeca sklona zlostavljanju biraju sramežljiviju i povučeniju djecu kao žrtve, niže građe i djecu koja su slabija i krhkija. Djeca žrtve su tiša, opreznija i anksioznija. Žrtve su manje učinkovite u rješavanju problema. Djeca žrtve nasilja putem interneta najčešće su izolirana od svojih vršnjaka i često ih se može vidjeti same. Takva djeca o sebi imaju loše mišljenje, smatraju se neprivlačnima, neinteligentnima i neznačajnim osobama. Često misle da su oni krivi zbog toga što su žrtve nasilja (a zlostavljači često, kao dio svoje strategije, namjerno ovaj osjećaj krivnje u djeteta pojačavaju) i obično nikome ne govore o tome što im se događa pa se nasilje i nastavlja. S obzirom na dob, kod mlađe djece je zlostavljanje kraćeg perioda i blaži je oblik zlostavljanja zbog toga što oni kraće vremena provode na internetu. Kod starije djece je zlostavljanje dugotrajnije i zlostavljanje se stalno ponavlja istoj osobi, a ponekad se može govoriti o reaktivnim žrtvama. Reaktivne žrtve su osobe koje su i počinitelji i žrtve nasilja, koje imaju nisko samopouzdanje. One također potiču zlostavljanje, napadjući osobe koje imaju nasilno ponašanje i tako dolazi do sukoba. U isto vrijeme imaju i anksiozno i agresivno ponašanje, a opravdavaju se samoobranom. Reaktivne žrtve mogu postati i osobe koje su stalno doživljavale nasilje koje više nisu mogle podnijeti (Bilić i sur., 2012).

Kod vršnjačkog nasilja putem interneta žrtve mogu biti djeca i adolescenti koji imaju bolji školski uspjeh od svojih vršnjaka, ljubazniji su, imaju pristojnije ponašanje pa zbog ljubomore i bijesa vršnjaka oni postanu žrtve vršnjačkog nasilja. Žrtve možemo prepoznati po tome što djeluju frustrirano i povučeno, mogu agresivno reagirati u odnosu prema članovima obitelji i prijateljima, te učiteljima i odgojiteljima. Osobe koje doživljavaju nasilje putem

interneta od strane svojih vršnjaka ne doživljavaju ga samo u školi, već i dok su kod kuće, zato žrtve mogu često biti na društvenim mrežama, tužne i povrijeđene nakon korištenja mobitela ili računala. Žrtve nasilja mogu biti sklone da se lako rasplaču, tihe su, povrijeđene i osjećajne. Lako je moguće da dijete koje odjednom počne imati slabije rezultate u školi, povlači se u sebe ili postane depresivno, proživljava neki oblik nasilja. Kod nekih žrtava postoji mogućnost da će poželjeti nekoj drugoj osobi, slabijoj od sebe, priuštiti to što se njoj dogodilo kako bi izgradile osjećaj moći. Moguće je da će i neke žrtve zvati u pomoć, ali ne dozivaju sva djeca na isti način. Neka će djeca izravno reći što ih muči, dok će neka odbijati odlazak u školu, imati slabije ocjene, dobivati napadaje plača i slično, pa je vrlo bitno da roditelji shvate da s djetetom ili adolescentom nešto nije uredu kako bi mu mogli pomoći.

6.2. Posljedice nasilja među vršnjacima

Kao i svako zlostavljanje i ovaj oblik zlostavljanja ostavlja posljedice za sobom. Posljedice mogu biti dugoročne i kratkoročne, a ovise između ostalog, i o tome koliko je dugo zlostavljanje trajalo. Također, posljedice ovise i o osobinama žrtve i podršci okoline. Mogu biti psihičke, emocionalne i psihosocijalne. Kratkoročne posljedice traju za vrijeme nasilja putem interneta i tijekom kratkog perioda nakon što se nasilje putem interneta prekine (Bilić i sur., 2012).

U kratkoročne posljedice zlostavljanja putem interneta kod žrtava ubrajaju se izostanci iz škole i otpor prema odlasku u školu, slabiji uspjeh u školi, pojačani strahovi, slabije samopoštovanje i samopouzdanje, osjećaj napuštenosti i manje vrijednosti. Zlostavljana djeca mogu imati i suicidalne misli, usamljenija su i povučena. Dugoročne posljedice mogu trajati i do odrasle dobi što može utjecati i na njihovo roditeljstvo. Neke od dugoročnih posljedica su anksioznost, doživljavanje sebe lošijim od ostalih, manjak poštovanja prema sebi, nesigurnost u sebe i u ispravnost vlastitih postupaka. U dugoročne posljedice spadaju i poremećaj pažnje, poremećaj koncentracije, nesposobnost zauzimanja za sebe, ljutnja i ogorčenost na cijeli svijet (Bilić i sur., 2012). Neke osobe koje su kao djeca doživjela nasilje, kada odrastu, ne uspijevaju ostvariti svoj potencijal. Ali, kao što je već spomenuto, ima i osoba koja su unatoč zlostavljanju od vršnjaka ili neke druge osobe, postali uspješni ljudi.

7. PREVENCIJA ZLOSTAVLJANJAPUTEM INTERNETA

Danas neki roditelji imaju malo vremena za svoju djecu, ali ima i onih koji, unatoč svim svojim obvezama, poklanjaju puno pažnje svojoj djeci. Neki roditelji stavljaju karijeru i svoje vlastite potrebe ispred svoje djece. Takvi roditelji znaju djeci dati da gledaju crtane filmove na mobitelu kako bi ih umirili, a reklame prije crtanog filma često su neprimjerene za djecu. Djeca koja su od malena na internetu i koja puno vremena koriste služeći se njime, imaju veću mogućnost susresti se s opasnostima interneta. Roditelji, odgojitelji, učitelji ili neka druga osoba koja provodi dosta vremena s djetetom trebaju voditi iskreni razgovor s djetetom i pri tom biti smireni i bez tjeskobe. Cilj ovih razgovora nije uplašiti dijete jer će ono samo razmišljati o svojim strahovima i neće slušati što mu druga osoba govori. Prilikom razgovora je najvažnije da dijete shvati poruku koja mu se želi prenijeti i da se prenosi u skladu s djetetovim godinama kako bi ju ono razumjelo. Razgovor treba biti pun topline, a važno je da dijete ima povjerenja u osobu koja s njime razgovara, da shvati da na tu osobu može uvijek računati bez obzira koji problem imao. Razgovor treba biti ugodan da se ni odrasla osoba, a niti dijete, ne postide. Prilikom komunikacije s djetetom treba ga upozoriti na sve opasnosti interneta. Treba voditi računa o stranicama koje dijete posjećuje, upozoriti ga na stranice koje ne bi trebalo posjećivati i osobe s kojima ne bi trebalo ulaziti u bilo kakav kontakt, bile one poznate ili nepoznate. Osoba koja vodi razgovor s djetetom prije toga razgovora mora proučiti sve opasnosti interneta i kako djeluju pedofili na internetu, koje strategije koriste u zavođenju djeteta i kako ih je moguće otkriti. Roditelji, odgojitelji, učitelji ili neka druga osoba koja će voditi razgovor s djetetom treba imati i informacije o vršnjačkom nasilju putem interneta i o tome pričati s djetetom kako bi mu se dijete moglo obratiti za pomoć ako do nasilja dođe.

Prema Bilić i sur. (2012), poruke koje bi trebali naglasiti djeci su sljedeće:

- Prije nego krenu u komunikaciju s nepoznatom osobom, neka se posavjetuju s roditeljima ili s nekom drugom starijom osobom.
- Ako im odrasla osoba hoće poslati poklon na njihovu adresu, ni slučajno joj ne smiju davati adresu stanovanja, nego se trebaju posavjetovati s roditeljima.
- Nikada na internetu ne smiju davati svoje osobne podatke nepoznatoj osobi, niti na stranicama koje ih traže osobne podatke.
- Osobe na internetu se mogu lažno predstavljati, mogu lagati za svoje godine i svoje osobne podatke, drugim riječima, nikada ne znamo pravo lice osobe koja se krije iza interneta.

- Ako prime neprimjerenu poruku, neka ne odgovaraju i neka se posavjetuju s roditeljima ili nekom drugom starijom osobom.
- Nikad ne trebaju pristati na susret s osobom koju su upoznali na internetu jer može biti opasna.
- Ako prime poruku od nepoznate osobe, neka za to kažu roditeljima, odgojiteljima, stručnjacima u radu s djecom ili nekoj drugoj starijoj osobi kojoj vjeruju.
- Na internetu ne bi trebali iznositi svoje probleme koji ih muče, sportske aktivnosti s kojima se bave i sl..
- Ako dođe do nekih problema prilikom korištenja interneta, djeca se uvijek mogu obratiti svojim roditeljima ili starijoj osobi kojoj vjeruju te koja će im uvijek biti potpora u rješavanju problema (Bilić i sur., 2012).

Prema preporukama Poliklinike za zaštitu djece i mladih⁴, savjeti koje roditelji mogu dati svojoj djeci su sljedeći:

- Naglasiti im da ne daju svakome broj mobitela, pogotovo ne onima koje ne poznaju.
- Pažljivo koristiti društvene internet stranice.
- Na poruke od nepoznatih osoba ne trebaju odgovarati. Ne trebaju odgovarati niti na poruke od osoba koje poznaju, ako su neprimjerenog sadržaja.
- Prije nego što dijete pošalje poruku, neka provjeri sadržaj svoje poruke kako ne bi uvrijedio primaoca poruke.
- Pomoći djetetu da uvidi da nije lijepo i da se ne smiju iznositi podatci o drugim korisnicima ili svojim prijateljima na internet stranicama.
- Ne iznositi svoje ime, već koristiti nadimak. Također, ne iznositi svoje osobne podatke.
- Nikome, čak ni najboljem prijatelju, ne treba davati svoju lozinku za bilo koju od internet stranica. Lozinku bi trebali imati samo roditelji djeteta.
- Ako primi neprimjerenu poruku, pokazati ju roditelju.
- Ako drugo dijete doživljava nasilje internetom, dijete ne bi trebalo šutjeti, već pomoći djetetu koje se susrelo sa internet nasiljem.

⁴*Nasilje putem interneta*. Pribavljeno 2.7.2019., sa

<https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/>

Roditelji ne bi trebali djetetu zabraniti pristup internetu, već mogu nabaviti programe koji blokiraju opasne stranice na internetu koje mogu biti štetne za njihovo dijete. Programe mogu nabaviti i za računalo i mobitel kako bi zaštitili svoje dijete. Takvi programi nisu sto posto sigurni da će u potpunosti zaštititi njihovo dijete i zato bi roditelji trebali pratiti što njihovo dijete posjećuje na internetu, s kojim se osobama dopisuje i tko djetetu šalje poruke i kakve, bez obzira odgovara li dijete ili ne. Svaki je roditelj dužan kontrolirati svoje dijete pa tako i to što radi na internetu i provjeriti postoji li opasnost za njega ili ne. Ako trenutno nema opasnosti, to ne mora značiti da nikada i neće biti. Niti jedan roditelj, odgojitelj, učitelj ili stručnjak u radu s djetetom ne može znati hoće li ili neće dijete biti žrtva internet nasilja. Kada dijete ima povjerenja u svoje roditelje i zna da im može vjerovati, bez problema će dopustiti roditeljima da kontroliraju što radi. Dijete treba imati povjerenja da roditelji neće čitati njegove poruke, osim ako ne uoče da ih šalje neka sumnjiva osoba ili netko s kim dijete nije u dobrim odnosima. Roditelji i stručnjaci u radu s djecom trebaju pratiti svako dijete i po djetetovu ponašanju vidjeti ima li nekih problema. Odrasle osobe trebaju reći djetetu da, ako na internetu iznose svoje podatke, nepoznata osoba koja im želi naštetiti može lako doći do tih podataka i do djeteta koje je iznijelo podatke. U najgorem slučaju, ako dijete nestane, teže se pronalazi osoba koja se krila iza maske putem interneta, te se teže pronalazi dijete. Roditelji trebaju uvijek znati s kim njihovo dijete izlazi i imati dogovoreno vrijeme kada će se vratiti kući. Učitelji bi trebali u svoja predavanja uvesti edukaciju o opasnostima na internetu i u to mogu uključiti i policiju kako bi i oni iznijeli svoje znanje o opasnostima interneta. Ako dođe do bilo kojeg oblika zlostavljanja, dijete treba imati odraslu osobu kojoj može vjerovati. Također, kako dijete ne bi postalo zlostavljač, roditelji, učitelji i odgojitelji bi trebali djecu učiti kako svaka osoba na ovome svijetu ima svojih vrlina i mana i da na osnovu određenih obilježja ne bi trebalo doživljavati nasilje. Djecu od malena treba učiti kako nikoga nikada ne smiju ismijavati, vrijeđati, sramotiti i zlostavljati. Djeci treba posvetiti vrijeme kako bi postali dobri odrasli ljudi koji nikada neće zloupotrijebiti ništa protiv drugih. Treba ih odgajati tako da nikada ne prihvaćaju kontakte i ne razgovaraju s nepoznatim ljudima, bilo to u živo ili putem interneta.

8. KAKO POMOĆI NAKON ŠTO SE NASILJE PUTEM INTERNETA DOGODILO?

Ako se djetetu dogodilo nasilje, ono mora znati da u tome nije samo. Nikada ne treba ignorirati to što dijete govori i treba poduzeti sve kako bi se riješio problem koji dijete ima. Trebalo bi dijete podučiti kako s roditeljima, učiteljima ili s osobom u koju ima povjerenja, može pričati o bilo kojem problemu, pa tako i o nasilju putem interneta. Dijete koje se susrelo s nasiljem i povjerilo se roditelju ili starijoj osobi, često traži da se ne poduzima ništa. Ako se dijete povjeri, s djetetom treba razgovarati i objasniti zašto je dobro da se poduzme nešto, kako za njihovo dobro tako i za dobro svakog drugog djeteta koje će se susresti s nekom vrstom nasilja putem interneta. Ako se radi o vršnjačkom nasilju, takvo se nasilje ne događa samo putem interneta, već i u školi. Roditelji bi trebali obavijestiti školu da je njihovo dijete žrtva nasilja od vršnjaka i kako očekuju od njih da će im pomoći kako bi se to zaustavilo. Roditelj čije je dijete doživjelo vršnjačko nasilje putem interneta treba surađivati sa školom koju dijete pohađa kako bi u suradnji s osobljem škole reagirao te zaustavio nasilje. Djetetu koje je žrtva elektroničkog nasilja treba dati do znanja da je dobro postupilo što je reklo da trpi zlostavljanje i nikako ga ne bi trebalo koriti, već poduprijeti i pomoći mu kako bi riješilo problem. Kada dijete kaže da trpi nasilje putem interneta, osoba kojoj se dijete povjerilo, treba se posavjetovati sa stručnjacima u rješavanju nasilja putem interneta. Bitno je da žrtva ne briše poruke koje su u slučaju nasilja internetom dokazi. Ako ipak nasilje nije putem poruka, već javno iznošenje ružnih komentara, neistinitosti ili vrijeđanje žrtve, roditelji bi trebali isprintati sadržaje koji mogu poslužiti kao dokazi. Također, roditelji mogu kontaktirati pružatelja internetskih usluga kako bi uklonio sav ružan sadržaj, ali nakon što sprema dokaze. Ako se kod internet nasilja ne zna tko se krije iza osobe koja se lažno predstavlja putem interneta, potrebno je obavijestiti policiju kako bi oni pomogli oko lakšeg pronalaska.

Osim policiji, prilikom nasilja na internetu, roditelj se može posavjetovati i obratiti najbližoj službi za zaštitu mentalnog zdravlja djece, ali je obavezna i prijava policiji. U Republici Hrvatskoj postoje specijalizirane ustanove i službe za pružanje pomoći zlostavljanoj djeci kao što su: Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreb, Hrabri telefon, centar Zaštitimo djecu od nasilja, udruga S.O.S telefon, te mnoge druge službe. Također, postoji i Zaklada za nadzor interneta, kojoj se moguće obratiti kako bi spriječili dječju pornografiju i nasilje nad mladima. Zaklada za nadzor interneta i policija mogu poduzeti mjere kako bi korisnici koji su vršili nasilje putem interneta bili blokirani na društvenim mrežama, te kako bi otkrili nasilnikovu adresu s koje šalje poruke.

9. ZAKLJUČAK

Žrtva nasilja internetom može postati bilo tko, pa je bitno učiniti sve što je moguće da se ono spriječi, naročito kada su u pitanju djeca. Nasilju internetom ili elektroničkom nasilju poklanja se vrlo malo pažnje, ali je ono sve češće i sve ga više djece doživljava. Kako bi se zlostavljanje putem interneta spriječilo, roditelji bi trebali naučiti sva pravila korištenja interneta, te nakon toga poučiti djecu o pravilima interneta. Roditelji su odgovorni da djeci prenesu svoje znanje o opasnostima interneta, te da kontroliraju svoju djecu, kako ne bi došlo do nasilja putem interneta. Uz poznavanje načina kako da zaštitite svoje dijete od opasnosti interneta, važno je roditelji i djeca znaju kome se sve mogu obratiti ako se nasilje putem interneta ipak dogodi, unatoč svim mjerama zaštite. U slučaju da dođe do nasilja putem interneta, važno je (kao i u drugim slučajevima zlostavljanja) da dijete zna da nikada nije samo te da će mu se osigurati potpora i pomoć stručnjaka. Roditelji dijete ne trebaju kriviti, već mu trebaju pomoći u rješavanju problema i kontaktirati stručnjake u radu koji se bave nasiljem putem interneta.

10. LITERATURA:

1. Aftab, P. (2003). *Opasnosti interneta: vodič za škole i roditelje*. Zagreb: Neretva.
2. Buljan Flander, G., Bilić V., Hrpka H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
3. Buljan Flander, G. (2007). *Nasilje preko interneta (Cyberbullying)*. Zagreb: poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreb.
4. Evelyn, M. F. (2004). *Živjeti bez nasilja: kako pomoći djeci da izađu na kraj sa zadirivanjem i nasiljem*. Zagreb: Naklada Kosinj.
5. Kovačević, H. (2005). *Zašto baš ja : knjiga o nasilju među djecom*. Zagreb: Znanje.
6. Pregrad J., Tomić Latinac M., Mikulić M., Šepović N. (2015). *Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku
7. Sanderson, C. (2005). *Zavođenje djeteta: kako zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja – smjernice za roditelje i učitelje*. Zagreb: B.B.Z..
8. Slavens, E. (2006). *Nasilništvo: učini nešto prije nego zagusti*. Zagreb: Mosta.
9. Siger, M. (2005). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
10. Žderić, J. (2009). *Medijska kultura djece i mladih: mogućnosti i zamke*. Zagreb: Medioteka.